

ПРИМЉЕНО: 12. 01. 2022.			
Орг. јед.	Б р о ј	Прилог	Вредности
01	61		

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ ОДСЕКА ЗА ФИЛОЛОГИЈУ ФИЛОЛОШКО-УМЕТНИЧКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У КРАГУЈЕВЦУ

Наставно-научно веће Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета у Крагујевцу, на седници одржаној 18. 10. 2021. (одлука бр. 01-4945), предложило нас је, а Веће за друштвено-хуманистичке науке Универзитета у Крагујевцу, на седници одржаној 10. 11. 2021. (одлука бр. IV-02-885/19) именовало нас је у Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације *Меланхолија у српској књижевности 20. века* кандидаткиње Марије Пантовић. Захваљујући на поверењу, Наставно-научном већу Одсека за филологију подносимо следећи

ИЗВЕШТАЈ

I Опис докторске дисертације

Текст докторске дисертације *Меланхолија у српској књижевности 20. века* Марије Пантовић има 243 стране нормалног (1) компјутерског прореда и структуриран је у следећа поглавља: Наслов (Насловна страна на српском и енглеском језику), Идентификациона картица докторске дисертације, Садржај, Резиме и Кључне речи (на српском и енглеском језику), I Увод, 1.1. Историјско-теоријски оквири мишљења о меланхолији, 1.2. Физичка испољавања меланхолије, 1.3. Психолошка испољавања меланхолије, 1.4. Предметни репрезенти меланхолије, 1.5. Меланхолија и књижевност, 1.6. Меланхолија и књижевност модерне, 1.7. Меланхолија и авангардна књижевност, 1.8. Модернизам и меланхолија, 1.9. Модернистички субјект, жеља и меланхолија, II Меланхолија у српској књижевности 20. века, 1. Откривање меланхолије у модерни, 1.1. Меланхолија у поезији модерне – Владислав Петковић – Dis, 1.1.1. Осврт на критичку мисао о Дису, 1.1.2. Песимизам модерне и меланхолија, 1.1.3. Животни пад као рађање меланхоличног субјекта, 1.1.4. Ирационално као меланхолично искуство субјекта, 1.1.5. Меланхолија као нова религија, 1.1.6. Топоси смрти: земља, гробница, рака, покров, 1.1.7. Песничко искуство меланхолије, 1.1.8. Меланхолија као присуство одсушног, 1.1.9. (Ауто)поетика меланхолије, 1.2. Меланхолија у *Беспућу* Вељка Милићевића, 1.2.1. Меланхолија новог доба, 1.2.2. Меланхолија као психолошка смрт Гавре Ђаковића, 1.2.3. Психосоматско испољавање меланхолије у простору, 1.2.4. Субјект према другима, 1.3. Меланхолија у роману *Чедомир Илић* Милутина Ускоковића. 1.3.1. Меланхолични интелектуалац, 1.3.2. Меланхолија и детињство, 1.3.3. Чедомир Илић у односу према другима, 1.3.4. Меланхолични простор, 1.3.4.1. Вода, 1.3.4.2. Градови, 2. Меланхолична драма: *Маска* Милоша Црњанског, 2.1. (Не)могућа жеља Генералице, 2.2. Сексуалност у меланхолији, 3. Знакови меланхолије у авангардној приповеци, 3.1. Авангардни јунак као меланхолични јунак, 3.2. Меланхолија у приповеци *Мустафа Маџар*, 3.3. Негативитет јунака – меланхолична негација, 4. Меланхолија у *Лирици Итаке* и у роману *Сеобе* Милоша Црњанског, 4.1. Меланхолични субјект у збирци песама *Лирика Итаке*, 4.1.1. Противуречење традицији, 4.2. Симболички

поредак културе и меланхолични јунак – Вук Исакович, 4.2.1. Меланхолија и породица – Исаковичи, 5. Меланхолија у књижевности после Другог светског рата – Милош Црњански, 5.1. Меланхолија нихилизам и град – поема *Ламент над Београдом*, 5.2. Јунаци и границе – *Друга књига Сеоба* и *Роман о Лондону*, 5.3. Меланхолија као онтологија – Рјепнин и Исаковичи, 6. Меланхолија у роману *Баишта пенео* Данила Киша, 6.1. Присутно одсуство као узрок меланхолије, 6.2. Меланхолична игра смрти, 6.3. Меланхолија према растакању приче, 7. Меланхолија у роману *Како упокојити вампира* Борислава Пекића, 7.1. Меланхолија и историја, 7.2. Меланхолија и лудило, III Закључак, IV Библиографија.

Увод – Уводно поглавље представља спектар историјско-теоријског мишљења о меланхолији, осветљавајући, најпре, античку културу, Хомера и Сапфо, који користе појам меланхолије у својим поетским остварењима, као део безнадежног стања јунака – до аутора модерног периода, када се преко психоаналитичких студија долази до новог позиционирања меланхолије. У теоријском образложењу меланхолије тежиште истраживања је на померању значењског центра са меланхолије као болести ка меланхолији као реакционом одговору модерног субјекта на контекст у којем се нашао. Такође, теоријске претпоставке о меланхолији имплицирају најпре физиолошке, а затим и психолошке репрезенте меланхоличног стања, којима се кандидаткиња одвојено бавила у посебним целинама увода. На тај начин кандидаткиња обезбеђује аналитички приступ за касније проучавање меланхолије на корпусу српске књижевности 20. века, чиме се издвојени аутори групишу према књижевној формацији, као и према епоси којој припадају, што претпоставља нарочиту перспективу проматрања меланхолијских валенци.

Физичка испољавања меланхолије – Осврћући се на првобитно физички несклад који се појављује у субјекту услед неравнотеже желудачних сокова, кандидаткиња бележи промене које се са физичког несклада транспонују на помућеност психолошке свести. Полазећи од Хипократа, који се усредсређује на дисхармонију крвне слузи, црне и жуте жучи у телу, открива се на који начин долази до болести, која се репрезентује на нетипичан начин – психолошком деградацијом, тамом, мислима о смрти, као симболичкој пројекцији синтагме „црна жуч”.

Психолошки аспекти меланхолије – Психологија субјекта који је обузет меланхолијом представља се, како је Еспен Хамер, истакао, „као животно стање”. На тај начин, кандидаткиња је настојала да покаже како се код различитих субјеката и њихове позиције нужно догађају и међусобно различита и опречна животно стања, која одражавају широк спектар психичких девијација. Но, поглавље које се бави психологијом субјекта у меланхолији показује да меланхоличност јесте израз субјекатског проживљеног искуства и новог начина перцепције стварности. Будући да је субјект измењен, мења се и његов контекст.

Предметни репрезенти меланхолије – У наведеном одељку уводног поглавља представљени су и описани најфреквентнији семиотички кодови којима се испољавају сложена меланхолична стања. Као предметни репрезенти представљена су остварења на пољу сликарства и архитектуре. Графичка представа меланхолија представљена је посредством Албрехта Дирера, под називом „Меланхолија I”, чиме се кроз ознаку жене са књигом и шестаром у рукама, рашчитава меланхолија субјекта. Осим Дирера, истакнут је и Серж Тисерон, који материјализацију меланхолије везује за симболички прекид везе између детета и мајке. Креирањем цртежа на папиру, субјект вежба како да се осамостали, али и да

надокнади прекид који се одиграо. Напослетку, графички приказ Едварда Мунка, под називом „Крик”, претпоставља меланхолију модерног субјекта, који укида полну диферентност, јер је неодређеног пола, док покушава да гледа остацима очних дубљи, будући да очи нема. То показује немогућност успостављања светлости и приказ бића заробљеног у меланхоличну таму.

Меланхолија и књижевност – Ово потпоглавље антиципира прапочетке модерне књижевности, најпре са Шарлом Бодлером, када се чамотиња субјекта перципира на потпуно друкчији начин. У поглављу се надаље кандидаткиња бави меланхоличним знаковима у различитим националним књижевностима, које посредством аутора, доносе нови начин виђења стварности и субјекатске позиције. У наредним целинама, кандидаткиња се посебно посвећује засебним периодима у оквиру књижевне традиције.

Меланхолија и књижевност модерне – описује друштвене и историјске преломне моменте у српској књижевности који се нужно транспонују и на књижевни план. Преиспитивањем и превредновањем традиционалног, долази до нових књижевних тенденција које се реализују у стваралаштву Диса, Пандуровића, као и у делима прозаиста Милићевића и Ускоковића. Бавећи се проблем позиције субјекта у новим друштвеним околностима, модернисти успостављају ново субјекатско искуство, које није пука трагичност за животом, већ (ауто)деструкција као део легитимног доживљениг искуства.

Меланхолија и књижевност авангарде – резимира повезаност авангардних тенденција и валенци меланхолије. Тежиште ове целине јесте на упућивању према авангардним преломима, који се одигравају као последица друштвених промена. У складу са тим, меланхолија се уписује у авангардне текстове као нова спознаја, новог, преживелог субјекта. Скренута је пажња на експресионистичке иновације које Гиљермо де Торе претпоставља у *Историји авангардних књижевности*, а које се испољавају и код аутора авангардне формације и у српској књижевности, најпре у поезији Милоша Црњанског. Проза српске авангарде успоставља релацију према меланхолији путем приповетке, у поетичком систему Иве Андрића, затим у роману Милоша Црњанског. Кандидаткиња се усредсређује на везу између рата и субјекта, као и на меланхолију поратног, биолошки још увек живог субјекта, који је психолошки нужно измењен.

Модернизам и меланхолија – У наведеној целини кандидаткиња успоставља повезаност аутора послератне књижевности и меланхолије. Наведени су најпре аутори којима се кандидат у даљем тексту бави: Црњански, Пекић и Киш. Пажња је усмерена на нове приповедачке технике, које валоризују расцеп у тексту као последничну вредност психичких и соматских превирања у субјекту.

Средишња целина докторске дисертације означена је насловом „Меланхолија у српској књижевности 20. века” и садржи седам поглавља.

Прво поглавље – „Откривање меланхолије у модерни” – посвећен је модерни у српској књижевности 20. века и ауторима којима се кандидаткиња засебно бави: Владиславу Петковићу – Disu, Вељку Милићевићу и Милутину Ускоковићу. Прва целина овог поглавља бави се поезијом Диса, пре свега збирком песама *Утопљене душе*. Кандидаткиња је обрадила репрезентативне песме збирке, успостављајући критичку мисао о Дису као меланхоличном песнику. Тумачење је спроведено пре свега поступком анализе

и песме су углавном представљене хронолошким редом, али успостављена је и семантичка веза и на тај начин формиране су целине које се односе на упоришне тачке које повезују меланхолију и поезију: животни пад, ирационалност, меланхолија и нова религија, топоси смрти, песничко исуство те аутопоетичке одлике уписане у меланхолији. Кандидаткиња се бави меланхолијом најпре као песничким искуством код Диса, док се појам ирационалног повезује са спознајним процесом код Јунга, чиме се меланхолија уписује као нови начин спознаје живота, смрти, рационалног и ирационалног искуства. Друга целина овог поглавља посвећена је роману *Беспуће* Вељка Милићевића, у чијем је средишту издвојени субјект према другостима, као начинима на које субјект формира свој однос према свету, али и прекид са светом у којем живи. Кандидат се бави меланхолијом отуђености, која се разоткрива у најранијем детињству и која у зрелом добу постаје одговор на доживљено, дубоко потиснуто. Као важну компоненту меланхолије кандидаткиња је издвојила психомататско испољавање ништавила које субјект, Гавре Ђаковић, представља сопством и животом у смрти као јединим могућним начином живота у меланхолији. Трећа целина овог поглавља посвећена је роману *Чедомир Илић* Милутина Ускоковића. Артикулисане су одређене позиције из којих се посматра меланхолија субјекта: меланхолија и интелектуалне тежње, меланхолија и детињство, меланхолик према другима, те меланхолични простор који обухвата градове и воду. Пажња је посвећена развоју главног лика, Чедомиру Илићу, који пролази кроз различите друштвене и емотивне преображаје. Кандидат се посебно бави немогућим жељама Илића, које се показују као узрок суцицидалне одлуке. Такође, посебно је обрађен простор, који је вишеструко семантички повезан са догађајима и психолошким промишљањима јунака у роману.

Друго поглавље – „Меланхолична драма: *Маска* Милоша Црњанског” – Бави се меланхолијом која се јавља у српској драмској литератури. Обрађена је драма *Маска* Милоша Црњанског, као репрезентативни начин да се покаже како је агон у драми повезан са меланхоличним тежњама трагичних јунака. Уписивањем меланхолије у драму, кандидаткиња је настојала да покаже како се драмска струкутра може повезати са меланхолијом и како драмска лица успостављају однос према јунаку који је носилац трагичности/меланхоличности.

Треће поглавље – „Знакови меланхолије у авангардној приповеци” – посвећено је авангардној приповеци у српској књижевности, пре свега стваралаштву Иве Андрића и његовој приповеци *Мустафа Маџар*. Представљен је процес суноврата кроз који пролази Маџар од ратног хероја до злочинца. Меланхолију кандидаткиња представља као део трауматичног искуства, које претпоставља одлуку субјекта да се на зло одговара новим злом. Важна је, такође, психолошка резигнација, праћена халуцинацијама које се јављају као један од семантички важних компоненти меланхолије.

Четврто поглавље – „Меланхолија у *Лирици Итаке* и у роману *Сеобе* Милоша Црњанског” – бави се меланхоличним субјектом у поезији и роману Милоша Црњанског. Најпре је скренута пажња на друштвену позивију *Лирике Итаке*, те се затим испитују реакције субјекта као начина да се одговори на ратно страдање у Првом светском рату. Поред тога, успостављена је веза меланхолије и симболичког поретка, као и меланхолија двојног страдања, у породици и у рату, која је дата романом *Сеобе*. У другој целини кандидат се бави везама авангардног порицања традиције са новом, меланхоличном спознајом која је усписана у субјекту *Лирике Итаке* и у Вуку Исаковичу.

Пето поглавље – „Меланхолија у књижевности после Другог светског рата: Милош Црњански” – односи се на послератно стваралаштво Милоша Црњанског, пре свега на песму *Ламент над Београдом* и на романе *Друга књига Сеоба* и *Роман о Лондону*. Бавећи се, у првој целини, поемом *Ламент над Београдом*, кандидат скреће пажњу на нихилизам и појмове наде и безнађа у меланхолији. Такође, кандидаткиња се посвећује субјекту у меланхолији који ништавило прихвата као део проживљеног искуства и неопходне спознаје за спокој којем тежи. Друга целина односи се на Црњанскове послератне романе, у којима је посебна пажња посвећена јунацима и (не)могућим границама који представљају део њиховог идентитета. Посебна је пажња посвећена меланхолији као онтологији, као унапред уписаној немогућности у Рјепнину и Исаковичима.

Шесто поглавље – „Меланхолија у роману *Баишта, пепео* Данила Киша” – посвећено је роману *Баишта пепео* Данила Киша. Акцент је стављен на меланхоличну игру детињства која је уписана у смрти кроз лик мајке и на одсуство присуство кроз лик оца. Кандидаткиња се бави и фрагментарношћу текста и успоменама као делом постмодернистичке технике приповедања код Киша. Показано је како се растаче једно детињство и прича коју дечак Андреас Сам не успева да уоквири, јер је одустан онај који причу чини – отац.

Седмо поглавље – „Меланхолија у роману *Како упокојити вампира* Борислава Пекића” – бави се везом меланхолије и историје у роману *Како упокојити вампира* Борислава Пекића. У последњем поглављу кандидат се посвећује меланхолији и историји и меланхолији и лудилу, који се јављају као упоришне тачке Пекићевог романа. Посебно се успостављају тенденције новог историзма, као новог начина читања и рашчитавања историјских текстова и погрешки, као и психологијом субјекта као жртвом историјских нелогичности.

Закључак – У закључку кандидаткиња резимира постигнуте резултате претходних истраживања, осврћући се на сва три периода српске књижевности 20. века – модерну, авангарду и послератну књижевност. Указано је на теоријска становишта о меланхолији као и на генезу самог појма меланхолија од антике до модерног периода. Кандидаткиња наводи циљеве истраживања, а потом артикулише и будуће настојање да се семантички прошири проучавање меланхолије, која би се односила на меланхолију мушког и женског принципа који се различито испољавају. Такође, кандидаткиња као намеру наводи успостављање везе меланхолије и филма, како би се показало на који начин меланхолија опстаје екранизованим представљањем сложених психолошких стања. Кандидаткиња наглашава важност проучавања меланхолије које захтева проширеност и корпуса и семантичке перспективе из које се субјекти посматрају.

II Значај и допринос докторске дисертације са становишта актуелног стања у одређеној научној области

Тема меланхолије недовољно је заступљена у теоријским прегледима српске књижевности 20. века. Меланхолији је придавана спорадична пажња, најчешће у виду успутних осврта током бележења психолошких стања различитих јунака. У односу на то, истраживање Марије Пантовић претпоставља зачетак студиозног бављења меланхолијом

која се конституише као валидно субјекатско искуство неминовно уписано у психу након прелома који се догађају у историји друштва 20. века, али и у новим књижевним тенденцијама које захтевају посебну позорност критичке рефлексije. Меланхолија се најпре сматрала болешћу, а затим романтичарским осећајем песничког искуства, но неопходно је посветити пажњу позитивним одредницама које меланхолија нуди: новом сазнању, подвесним слојевима личности, вези меланхолије и социјалне културе, меланхолији интелектуалаца, те скривеној меланхолији са којом субјети живе. Допринос дисертације огледа се у рашчитавању узрока која доводе до осећања нихилизима, безнађа које подводимо под појам меланхолије, јер циљ је био да се покаже како готово ниједан субјект није меланхоличан по природи, већ на основу друштвене нужности у коју је невољно убачен. Такође, допринос дисертације претпоставља преглед српске књижевности од модерне до постмодернизма, на основу чега је могуће поставити одређене законе и закључке по којима функционишу различити системи у меланхолији. То отвара могућност даљим проучавањима, којима би се проширио корпус, а затим шире сагледали и поетички системи различитих аутора.

Значај спроведеног истраживања јесте и у теоријској грађи којом се стиче увид у еволуцију самог појма меланхолије, који се мењао кроз историју. Показујући процес семантичке измене појма меланхоличности, кандидаткиња скреће пажњу на неопходност аналитичког приступа у психолошком вредновању субјеката, јер меланхолија субјекта 20. века није болест појединца, већ урушен систем вредности друштва којем се субјект, недовољно спреман, нужно мора прилагодити. Стога је бављење меланхолијом у књижевности 20. века важан догађај – не само за науку о књижевности, већ и у културолошком, друштвеном и историјском распону.

III Оцена да је урађена докторска дисертација резултат оригиналног научног рада кандидата у одговарајућој научној области

Увидом у богат корпус досадашњих теоријских и критичких истраживања српске књижевности, није примећено појединачно, системско и целовито бављење меланхолијом у нашој науци о књижевности. Меланхолија се употребљава као успутни појам у критикама које се баве различитим проблемима у делима српске књижевности, али не постоји издвојена студија која посматра проблем меланхолије као централни проблем. Скорашња студија Горане Раичевић *Агон и меланхолија*, која у поднаслову прецизира предмет проучавања „Живот и дело Милоша Црњанског”, јесте прегледна рефлексija живота Црњанског и његовог стварања. Меланхолија се у наведеној студији јавља као начин једног живота и писања. Марија Пантовић се меланхолијом бави као централним питањем, показујући, уз теоријску и књижевнокритичку литературу, како је меланхолија прихватана кроз различите књижевне периоде и како је позиционирана у српској књижевности 20. века.

IV Преглед остварених резултата рада кандидата у одређеној научној области

Кандидаткиња Марија Пантовић објављивала је радове у часописима и учествовала на националним и међународним скуповима који су у посредној и непосредној вези са

њеном докторском дисертацијом. Кандидаткиња је објавила седам научних радова који су посвећени ауторима српске књижевности 20. века. Бавећи се у својим радовима психолошким аспектима јунака, феноменом смрти, проблемом историје као психолошким феноменом, меланхолијом, антисексуалношћу, проблемом одушног присуства, кандидаткиња је из различитих перспектива проучавала феномене које су у директној вези са меланхолијом. Такође, кандидаткиња је учествовала на књижевним вечерима посвећеним Милошу Црњанском и Давиду Албахарију, на Државном универзитету у Новом Пазару у сарадњи са Александром Попин.

Научни радови објављени у тематским зборницима међународног значаја (M10):

Марија Пантовић, „Истражни дискурс у роману *Како упокојити вампира* Борислава Пекића”, зборник радова *Србистика данас*, бр. 2, зборник научних радова, ур. проф. др Саша Шмуља, Бања Лука: Универзитет у Бањој Луци, Филолошки факултет, 2017, 199–213. [UDK 821.163.41.09-31 / DOI: <https://doi.org/10.21618/srb1702199p>] M14

Марија Пантовић, „Оне говоре својим одсуством, оним што никада неће бити”: О присутном одсуству у романима *Цинк* и *Мамац* Давида Албахарија, *Српски језик књижевност, уметност*, зборник радова са XV међународног научног скупа одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу, одржаног 30. и 31.10. 2020. *Јевреји*, књига 2/2, 347–357. M14

Научни радови објављени у часописима националног значаја (M50)

Марија Пантовић, „Меланхолија у *Беснућу* Вељка Милићевића”, *Наслеђе*, број 38, 2017, 225–245 (UDK 821.163.41-31.09 / ISSN 1820-1768) M51

Марија Пантовић, „Persona dramatis у драми *Маска* Милоша Црњанског”, *Лунар*, часопис за књижевност, језик, уметност и културу, Крагујевац, 2016, број 60, 63–85. [UDK 821.163.41-2-09 / ISSN 1450-8338], M52

Марија Пантовић, „Одбрана традиције кроз фолклорни образац *Летописа Перунових потомака Десанке Максимовић*”, *Лунар*, часопис за књижевност, језик, уметност и културу, Крагујевац, 2017, број 62, 97–111. [UDK 821.163.41-14.09 / ISSN 1450-8338], M52

Марија Пантовић, „Psihološki aspekti fenomena smrti u romanu *Bespuće* Veljka Milićevića”, *Slavica Wratislaviensia*, Wielkie tematy kultury w literaturze chślowiańskich 13, Tanatos 2, tom 168, 2019, Wrocław, 485–493. [DOI: 10.19195/0137-1150.168.41, <https://doi.org/10.19195/0137-1150.168.41>] M52

Научни радови у тематским зборницима националног значаја (M40)

Марија Пантовић, „Антисексуалност и меланхолије *Друге књиге Сеоба* Милоша Црњанског”, *Савремена проучавања језика и књижевности*, зборник радова са VII научног скупа младих филолога Србије, књига 2, Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац, 2016, 323–333. (UDK 821.163.41-31.09 / ISBN 978-86-85991-87-5), M45

Саопштења на научним скуповима

1. Учешће на VIII научном скупу младих филолога Србије, одржаном 2. априла 2016. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу са рефератом: *Антисексуалност и меланхолија Друге књиге Сеоба Милоша Црњанског*;
2. Учешће на IX научном скупу младих филолога Србије, одржаном 8. априла 2017. године на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу са рефератом: *Опште одлике Андрићеве Легенде о Светом Франциску из Асизија (образци историје, религије и легенде у систему Андрићеве аутопоетике)*;
3. Учешће на X научном скупу младих филолога Србије, одржаном 31. марта 2018. године на Филолошко-уметничком факултету Универзитета у Крагујевцу са рефератом: *Проблем историје у роману Како упокојити вампира Борислава Пекића*;
4. Учешће на међународном научном скупу „Велике теме у култури у словенским књижевностима - Танатос”, одржаног од 11. до 13. маја у Вроцлаву са рефератом: *Психолошки аспекти феномена смрти у Бенућу Вељка Милићевића*;
5. Учешће на научном скупу *Језик. Књижевност, алтернативе* одржаном 15. и 16. априла 2021. године на Филозофском факултету у Нишу (у онлајн формату), са презентацијом под насловом: *Дискурс (раз)откривања идеолошких обмана у Гробници за Бориса Давидовича Данила Киша*.
6. Учешће на научном скупу *Србистика данас* одржаном 24. марта 2017. године на Филолошком факултету у Бањалуци са рефератом: *Истеажни дискурс у роману Како упокојити вампира Борислава Пекића*.

Сви наведени радови и саопштења на конференцијама посредно су или непосредно везани за тему докторске дисертације кандидаткиње и показују њено познавање савремене теоријске литературе, као и познавање методолошких оквира унутар којих Марија Пантовић развија своја тумачења дела и аутора чијом се поетиком бави. На основу свега наведеног може се закључити да је Марија Пантовић, као научник и истраживач са значајном библиографијом радова, испунила све неопходне предуслове за оцену и одбрану докторске дисертације.

V Оцена о испуњености обима и квалитета у односу на пријављену тему

Докторска дисертација *Меланхолија у српској књижевности 20. века* Марије Пантовић испунила је захтеве, предмете и хипотезе које су прописане пријавом теме рада. Рад показује да је пријављена тема била подесна и захтевна за израду докторске дисертације. Дисертација се заснива на проучавању меланхолије у својој историјској

еволуцији и у спектру њених сложених веза са књижевним, културолошким, историјским те друштвеним тенденцијама које су истраживањем обухваћене. Закључци изведени истраживањем показују важност проучавања меланхолије у српској књижевности и у ширем историјском контексту. Такође, дисертација показује могућност за даља изучавања не само тезом издвојених аутора и дела, већ и многих других стваралаца српске књижевности 20. века.

Кандидаткиња је представала генезу појма меланхолије и показала на које начине се меланхолија уписује у књижевност, али и у друге врсте уметности. У истраживању корпуса кандидаткиња користи одговарајући теоријску и критичку литературу, што омогућава да се свако поглавље и целина позиционирају у оквиру књижевне формације и у оквиру система меланхолије. Користећи теоријску литературу о психолошким и соматским представама меланхолије, кандидаткиња повезује теоријску литературу са конкретним књижевним примерима, успостављајући развојну линију од почека 20. века до књижевности после Другог светског рата. Примећено је позиционирање трију формација српске књижевности у кореспонденцији са њиховим европским оквирима и представницима, што имплицира шири преглед књижевне праксе која се са меланхолијом повезује.

Имајући у виду *Образложење* које је кандидаткиња поднела приликом пријаве теме докторске дисертације, може се закључити да не постоје велика одступања како у корпусу тако ни у методологији израде рада. Кандидаткиња је у договору са ментором проширила првобитни корпус, поетички и жанровски, те је дисертација, у односу на првобитни садржај, обухватила поезију Владислава Петковића Диса и Милоша Црњанског, као и драму *Маска* Милоша Црњанског. То је допринело да се меланхолијски семантички кодови представе у различитим жанровима и да се покаже како се меланхолија испољава у драми, поезији, краткој прози (приповеци) и роману.

VI Научни резултати докторске дисертације

На основу досадашњих резултата у овој области, може се закључити да дисертација Марије Пантовић представља истраживање које до сада није учињено на корпусу српске књижевности 20. века, будући да је меланхолија увек посматрана у спрези са другим душевним стањима или у хоризонту општег вредновања поетичких система одређених аутора. Кандидаткиња је проучавању меланхолије приступила системски, теоријски поткрепљено, вршећи упоредо хронолошко позиционирање дела и начина на који се значењски могу повезати са меланхолијом. Користећи се методом која подразумева представљање дела у контексту књижевне формације, кандидаткиња је повезала меланхолију најпре са одређеним периодом, а затим и са одређеним аутором и његовом поетиком. Истраживање је иновативно и стога што се меланхолија посматра као вредност компаративно осветљена у систему различитих жанрова чији су примери ушли у корпус. Посматрајући различита психолошка и соматска понашања јунака, кандидаткиња је приступила анализи историјских прелома који се појављују као генеричке фигуре (ауто)деструкције. Тиме се проблему психологије приступило из перспективе

меланхолијске спознаје и меланхолијског искуства као валидног субјекатског искуства у одређеном историјском и друштвеном моменту.

На основу истраживања које је кандидаткиња Марија Пантовић спровела у оквиру дисертације *Меланхолија у српској књижевности 20. века* могу се издвојити остварени резултати: истицање меланхолијског система као важног, издвојеног система, који се мора посматрати самостално, истицање потребе проучавања меланхолије као реакционог, унутрашњег одговора субјекта на оно што му се догађа у спољашњости, издвајање меланхолије у делима која меланхолију изједначају са чамотињом, безнађем и депресијом, разликовање меланхолије од туге, жалости и патње, указивање на значај меланхолије као нове спознаје песимизма, који се не завршава увек суицидом, указивање на значај меланхолије у психолошком одговору на различита понашања јунака, важност компаративне анализе меланхолије у односу на друге уметности и на жанровску разноврсност, истицање значењских кодова меланхолије који у тексту нису дати експлицитно (декор, монолози, физиономија јунака, начин на који се вербализује унутрашње стање итд.), као и нужност проучавања меланхолије у вези са модернистичким и постмодернистичким приповедним техникама.

VII Примењивост резултата у теорији и пракси

Нов приступ проучавања дела српске књижевности 20. века претпоставља потенцијал даљег истраживања, који би обухватио шири корпус уврштених аутора, већ и проучавање српске књижевности 20. века из једне посве нове перспективе – перспективе меланхоличности као самосталног субјекатског стања и искуствене последице. Меланхолија до сада није проучавана системски и самостално у оквиру српске књижевности те се постигнути резултати могу применити у теорији – у зачетку једног сложеног процеса који ће пратити линију српске књижевности у меланхолијском кључу. Такође, студенти ће током читања студијске литературе имати на располагању додатно тумачење које је до сада у теоријским радовима недовољно представљено. Захваљујући иновативности саме теме и свеобухватном приступу теми, резултати докторске дисертације Марије Пантовић корисни су не само за даље проучавање психолошких, емоционалних и онтолошких феномена у књижевнокритичкој теорији, већ могу бити примењивани и у процесу наставе у школама и на универзитетима, у склопу анализе појединих романа, приповедака или песама, који се налазе у школским програмима или у универзитетским силабусима, а које је кандидаткиња, у оквиру појединачних поглавља и одељака детаљно обрађивала. Ова дисертација може послужити и за изучавање меланхолијских ефеката у другим областима знања, будући да се дисертација бави и везом између меланхолије у ширем смислу (психијатријских, психоаналитичких, социолошких, религијских, филозофских теорија меланхолије) и симболичке трансформације меланхолије у књижевним текстовима.

VIII Начини презентовања резултата научној јавности

Докторску дисертацију *Меланхолија у српској књижевности 20. века* Марије Пантовић треба учинити доступном јавности и научној заједници, презентовати је и публиковати. Кандидаткиња се и пре рада на дисертацији, као и током овог истраживања, бавила темама сродним теми дисертације. Радове проистекле из ових истраживања она је презентовала на конференцијама и штампала у различитим часописима, што показује доследну истраживачку посвећеност проблему меланхолије и српској књижевности 20. века. Дисертацијом су обухваћена досадашња знања и искуства која претпостављају почетак новог проблемског тумачења српске књижевности.

IX Закључак и препорука

Све што смо у досадашњем извештају навели оправдава наше уверење да је Марија Пантовић научно и теоријски релевантно обрадила тему меланхолије у српској књижевности 20. века и да је, тумачењем спроведеним у дисертацији, указала на значај који меланхолија има за разумевање књижевности као такве, а особито за разумевање модернистичке поетике. Кандидаткиња је показала завидно познавање општетеоријске литературе, пре свега оне која оцртава различите приступе теми меланхолије у култури и у књижевности. Показала је и одлично познавање критичке литературе о српској књижевности 20. века. Постављени теоријско-методолошки и књижевнокритички оквир употребљен је доследно у анализи. Представљене су најважније критичко-теоријске референце у вези са меланхолијом, а представљени су и најважнији књижевнотеоријски и књижевнокритички радови везани за поетику српске прозе, поезије и драмске литературе 20. века. Својом усредсређеном анализом књижевних дела кандидаткиња је успоставила бројне и озбиљне помаке у разумевању српске књижевности у хоризонту меланхолијске осећајности. У докторској дисертацији *Меланхолија у српској књижевности 20. века* кандидаткиња је показала све оне карактеристике које су неопходне за писање докторског рада: добру научну обавештеност, сигурно владање књижевнокритичком, књижевнотеоријском, филозофском и другом теоријском литературом, способност поузданог и проницљивог тумачења књижевног текста, као и способност обједињавања и синтезе увида до којих се у раду дошло.

На основу свега изреченог, а имајући у виду да је кандидаткиња једну изузетно важну и у досадашњим истраживањима српске књижевности недовољно заступљену тему учинила доступном научној заједници, да је задатак означен овом дисертацијом извршила опсежно, коректно и систематично, уз иновативан теоријски приступ и коришћењем све литературе која том приступу и таквој теми одговара, предлажемо Наставно-научном већу Одсека за филологију Филолошко-уметничког факултета Универзитета у Крагујевцу да прихвати изнету позитивну оцену о докторској дисертацији **Марије Пантовић** под насловом *Меланхолија у српској књижевности 20. века* и да кандидаткињи омогући усмену одбрану докторског рада пред овом Комисијом.

У Крагујевцу, децембра 2021.

КОМИСИЈА:

- 1) Др Драган Бошковић, редовни професор (председник Комисије)
Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу
ужа научна област: Српска књижевност

- 2) Др Александра Попин, ванредни професор
Државни универзитет у Новом Пазару
ужа научна област: Српска књижевност

- 3) Др Ана Живковић, доцент
Филолошко-уметнички факултет Универзитета у Крагујевцу
ужа научна област: Српска књижевност

УНИВЕРЗИТЕТ У КРАГУЈЕВЦУ

НАЗИВ ФАКУЛТЕТА

ФИЛОЛОШКО УМЕТНИЧКИ
ФАКУЛТЕТ - КРАГУЈЕВАЦ

ПРИМЉЕНО: 20. 12. 2021.			
Орг. јед.	Б р о ј	Прилог	Вредности
01	5776		

ОЦЕНА МЕНТОРА О ИЗВЕШТАЈУ О ПРОВЕРИ ОРИГИНАЛНОСТИ ДОКТОРСКЕ
ДИСЕРТАЦИЈЕ ОДНОСНО ДОКТОРСКОГ УМЕТНИЧКОГ ПРОЈЕКТА

НАЗИВ ДИСЕРТАЦИЈЕ	<i>Меланхолија у српској књижевности 20. века</i>		
Кандидат	Марија Пантовић		
Ментор	проф. др Часлав Николић		
Датум пријема потпуног извештаја о провери оригиналности докторске дисертације, односно докторског уметничког пројекта	1. новембар 2021.		

Докторска дисертација *Меланхолија у српској књижевности 20. века* Марије Пантовић представља оригинално научно дело, које је настало као резултат самосталног истраживачког рада кандидаткиње.

Софтвер за проверу оригиналности показује да је кандидаткиња доследно и правилно испоштовала академска правила цитирања и парафразирања, наводећи потпуне и тачне податке о изворима. Подударања у тексту докторске дисертације представљају последицу: цитирања и парафразирања научне, пре свега теоријске литературе у вези са темом дисертације, као и навођења примера из књижевног корпуса. У свим овим случајевима директно се упућује на извор, навођењем у загради. Индекс сличности је 5% (пет процената).

Даје се позитивна оцена извештаја о провери оригиналности докторске дисертације, те се прописани поступак припреме за одбрану може наставити.

Датум

19. децембар 2021.

ПОТПИС МЕНТОРА